

A „Bollenhut”-ok hazájában

Hagyományok, mai szokások és egyleti élet Schwarzwaldban

Közmondás: „Nem egész világ Baranya, laknak Somogyban is”

A külföldi utazás mindig nagy élmény és az ember hajlamos rá, hogy az utazás öröme, izgalmak kissé elhomályosítsa a szemét, vagy a végesre szabott idő ne engedje, hogy mélyebbre lásson. Életem sora úgy hozta, hogy az 1990-es évek második felében hosszabb időt Németország Baden-Württemberg nevű tartományában, közelebről Schwarzwaldban tölthettem. Abban az európa-uniós államban, amelynek népeire a magyaroknak ezer évben mérhető kötődései vannak, jók, rosszak egyaránt. Nekünk, magyaroknak Schwarzwald – a Fekete-erdő – elsősorban a Dunát jelenti, hisz itt ered az a nagy folyónk, mely a sűrű, sötét fenyvesektől fekete erdők üzenetét hozza, s mely „évezrede mindennapos vendégünk”. Az ember lakva ismeri meg egymást – szól a közmondás. S mivel ezúttal nem turistaként mentem, hanem egy német család valódi tagja lehettem, volt alkalmam és lehetőségem megismerni az ott élők mindennapjait, a hétköznapokat, az ünnepeket, a társadalmi együttélés különböző formáit. Hogy innen, Kelet és Nyugat határáról mit jelent más magyarnak Németország, nem tudom, számomra az itt leírt élmények voltak a legmeghatározóbbak.

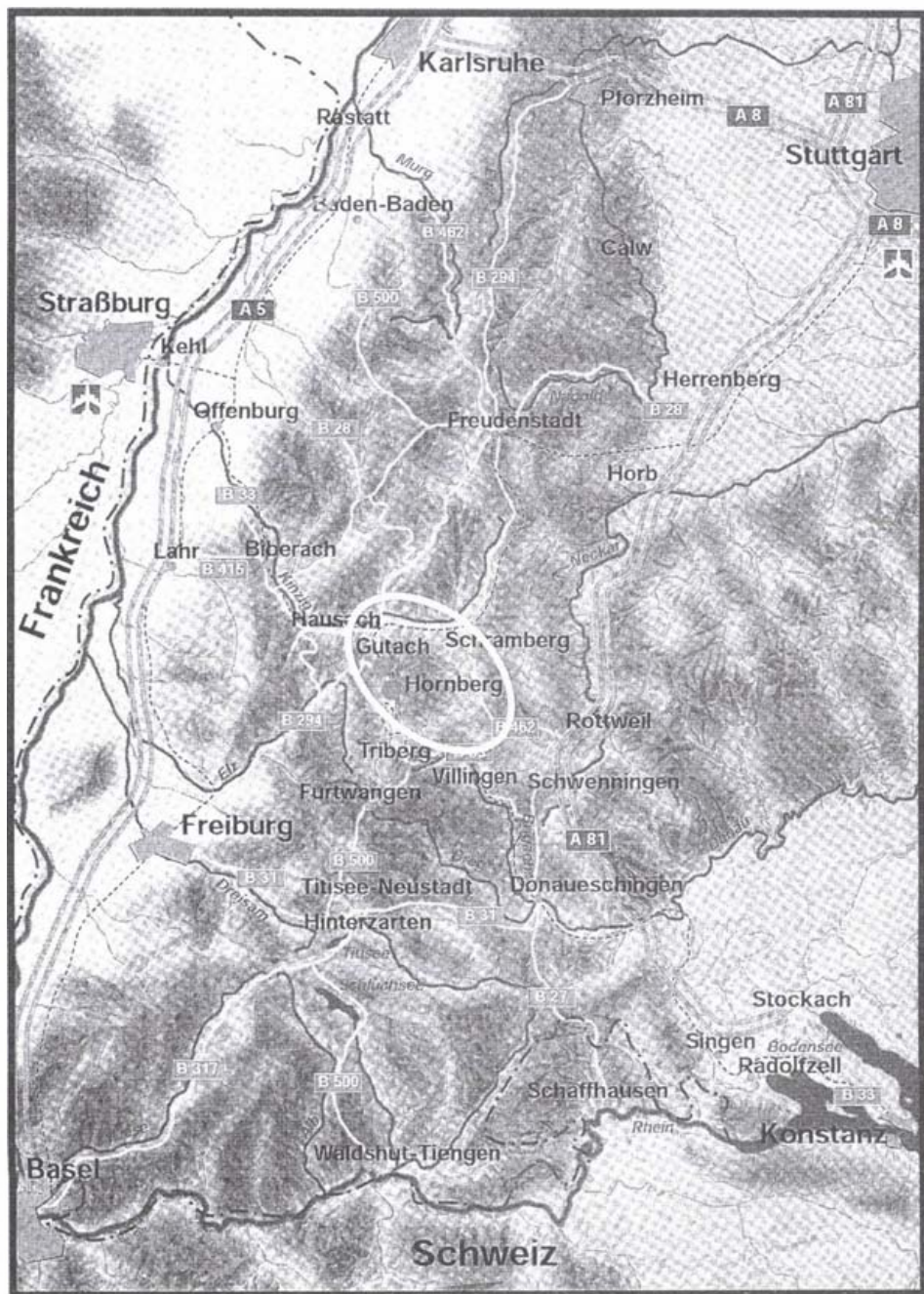
A német tartományok 1871 óta államszövetségben élnek és igen nagy autonómiával rendelkeznek. Sok mindent megőriztek, megőrizhettek a százhusz év előtti tradíciókból, amelyek elsősorban nem a nagy egységet, hanem a régmúlt idők kis közösségeinek egymástól való különbözőségét jelentették. Talán a nyelv tette, talán a büszkeség, talán az élénk egyesületi és közösségi élet, talán mindez együtt. A régi nagy felekezeti ellentétekről – amelyek annyira széttagolták a német birodalmat –, ma már nem beszélhetünk, a különbözőség inkább színesítet jelent. Az alkotmány kimondja az összes felekezet és nemzetiség egyenjogúságát. A németek tudatában vannak különbözőségüknek, de összetartozásuknak is. Különösen érezhető volt ez Németország újraegyesítése után néhány évvel. Remélem sikerült ezt a leírtakkal is bizonyítanom.

Bár igyekeztem a pártatlan idegen szemével nézni az országot és a benne élő embereket, azt hiszem ez nem mindig sikerült. Ezért talán néha túl idillinek is tűnik a kép. Tudnunk kell azonban, hogy Németországban az egyesületi és társasági élet elsősorban a tradíciók ápolását, a szabadidő tartalmas eltöltését jelenti. Mindezek a programok olyanná tudták tenni az életüket, hogy az élhető legyen, s minden amit tettek, úgy tették, hogy arra büszkéek is lehetnek. Mert ez az ő életük, az ő kultúrájuk volt. Egy közép-schwarzwalddi kis falunak és környékének szokásairól, hagyományairól, mindennapi életéről akartam írni, ezeket az élményeket szerettem volna megosztani az itthoniakkal.

Azért tartottam fontosnak hogy mindezeket az ismereteket, élményeket elmondjam, hátha itthon hasznosítani tudják. Tudom, nálunk is vannak már ilyen és ehhez hasonló kezdeményezések. Ezzel az írással csak biztatni szeretném azokat, akik már teszik a dolgukat, hogy tudják, jó úton járnak. És bátorítani azokat, akik még csak most akarják elkezdni, hogy van értelme ennek a munkának. Öröm volt látni, hogy az általam megismert Németországban, a Fekete-erdőben szívvel-lélekkel mindenki résztvevője volt ezeknek az alkalmaknak. Megtapsztaltam, hogy a civil szervezetek, egyesületek is formálhatják, alakíthatják és tartalommal tölthetik ki az emberek életét, kulturáltan szórakozhatnak szabadidejükben a különféle rendezvényeken, amelyek segítenek megőrizni hagyományait, nyelvüket, identitásukat. Ettől válhattak és válhatnak egyszerre egy nagy közösség részeivé és senkihez sem hasonlítható önmagukká.

*

Schwarzwald közepén, erdők és hegyek ölelte festői völgyben, a hatalmas görgetegköveket cipelő Gutach-patak partján, egy hasonló nevű, nyolc kilométer hosszan elterülő 1200 lelkes falucskában laktam. A falu – és még rajtakívül másik kettő – nemcsak arról nevezetes, hogy az egyébként katolikus Baden tartomány közepén – a XVI. századtól a XX. század elejéig – evangélikusok lakják, (ma már természetesen katolikusok is), hanem arról a pomponos

kalapról, a „Bollenhut”-ról is, ami az egész Fekete-erdő idegenforgalmi szimbólumává lett. Ez a kalap szalmából készül, amit enyvvél és fehér gipsszel formáznak keménnyé, tetején kereszt alakban tizenegy hatalmas, gyapjúból készített pompont helyeznek el annak a tizenegy apácának az emlékére, akik valamelyik nagy pestis, vagy kolerajárvány idején – már nem emlékeznek rá pontosan melyik, de így mesélik az itteniek – a környékbeli lakosságot ápolták-gyógyították. A *piros pomponos* kalapokat a konfirmációtól az eljegyzésükig viselték a lányok, de

ha férjhez mentek már csak fekete pomponosat viselhetek. (A kalapok súlya elég tekintélyes, legalább másfél-két kiló.) Ez a kalap természetesen ünnepi viselet, – a kislányok még nem, az idős asszonyok már nem hordják –, hétköznap pedig valamennyien fejkendő vagy csak a fekete fátylas főkötőt hordták. Ez utóbbit láthatjuk a kalapjuk alatt is. A helybeli népviselet gyökereit a XVIII. században találjuk meg. Nevezetes továbbá a falucska arról is, hogy itt kapott helyet az a schwarzwaldi szabadtéri múzeum (*Schwarzwälder Freilichtmuseum Vogtsbauernhof*), amely bemutatja egész Schwarzwald legszebb, legjellegzetesebb házeit és épületegyütteseit, az itt lakók megélhetését jelentő foglalkozások – gyakran még ma is élő, eredeti helyén is fellelhető – eszközeit, szerszámaikat, kisüzemeit és más népi műemlékeit. De Németország-szerte híres a falu festőművész-kolóniája is (*Mitgliedern der Malaern Malaerkolonie*).

Schwarzwaldban mindenki ismeri, viseli és ápolja saját falujának „Trachten”-jét (viseletét). A hétköznapokon ma már csak a nagyon öregek hordják, ők is csak némely elemét, de ünnep, vasárnap, istentisztelet ebben a faluban sem múlhat el, hogy fel ne vegyék az asszonyok a suhogó fekete selyemszoknyát, az angórafonalból kötött, bolyhos fehér harisnyát és a pomponos kalapokat, a férfiak a piros hajtókás fekete posztókabátot és kalapot. Esküvőn vagy keresztelőn, bérmálásor vagy konfirmálásor mindig megjelennek a viseletbe öltözött gyerekek, nők és férfiak, akik nemcsak szépségükért veszik fel ezeket a ruhákat, hanem szinte valamennyien falujuk, városuk hagyományőrző egyesületének, táncsoportjának is tagjai. A népviselet a szépségén túl kifejez egyfajta összetartozást, közösséget, melyhez párosul egy igen mély szülőföld és hazaszeretet érzés is. Kedves szokássá vált, – nemcsak ebben a faluban, de a környéken is, – hogy bérmálásra, konfirmálásra csaknem minden fiú és leány megkapja lakóhelyének viseletét, amelyet nemzedékről nemzedékre örökölnek, vagy drága pénzért megcsináltatnak. Jártam olyan lakásban, ahol a „Trachten” külön vitrines szekrényben állt, közszemlére téve a látogatóknak és mindennapi gyönyörűségére a háziaknak. Az egyesülettel találkozókra, fesztiválokra, előadásokra járnak, a „Freilichtmuseum”-ban pedig a Nyári Fesztiválon lelkesen játsszák el a falu régi szokásait.

A konfirmációról, bérmálásról el kell még mondanom, hogy ez nemcsak családi ünnep. Ezen a falu apraja-nagyja részt vesz. Akár ismerős a konfirmáló, bérmálkozó fiatal akár nem, a faluban szinte mindenki pénzt vagy egyéb ajándékot küld a felnőtte vagy drága ünnepe alkalmából. Ilyenkor közvetlenül a ház bejáratánál köszömlére is teszik az ajándékokat, amiért a megajándékozott az újságban nyilvánosan mond köszönetet, sőt a lányok a következő napon maguk sütötte süteménnyel személyesen is megköszönik.

A népviselet, mint nálunk, itt is minden faluban más. Hogy milyenek a környékbeliek, megnéztük a szomszéd városka, *Haslach népviseleti múzeumában* (*Schwarzwälder Trachtenmuseum*). A különböző korok parasztviseleteinek divatját bemutató – Németországban is pártját ritkító – kiállítás egy XVII. században épült kapucinuskolostor falai között található. A múzeumot a XX. század elején egy alemán papköltő, *Heinrich Hansjakob*, a városka szülötte alapította. Ezen a kiállításon még láthatunk eredeti XIX. század eleji népviseleteket: „*Brautscheffel*”-t (menyasszonyi gyöngykoronát), „*Festtagskronen*”-t (ünnepi gyöngykoronát), arany és ezüst főkötőket, valamint 80 életnagyságú bábfigurán különböző női, férfi és gyermek parasztviseletet. Érdekes megfigyelni, hogy az itteni viseletekben főként a fekete és a vörös dominál, amit aprómintás, színes kiegészítőkkal – gyöngyökkel, szalagokkal, virághímzésekkel, csipkével, rojtokkal – díszítettek. A gyöngykorona, eredetileg egy XVIII. századi Szűz Mária-korona volt, melyet egy zárda főnökasszonya készítettett. Ezt utánozza a fejdísz, amit üvegyöngyökkel, üveggolyócskák, arany és ezüst flitterekkel, apró tükröcskével díszítettek, s melyeket vékony dróttal erősítettek a korona alapjához. E gyönyörű fejdísz ünnepi alkalmakkor, a templomba menet és az esküvőjükön viselték az eljegyzett leányok, menyasszonyok. Ez a menyasszonyi ékesség a szó szoros értelmében „nehéz gúnya” volt, hiszen némelykor 3-4 kilót is nyomott. A leányok már kicsi koruktól gyűjtögették a koronához való gyöngyöket, díszeket, hogy az esküvőjükre minél pompásabb legyen. A legszebb az egészben az, hogy valamennyi viseletet manapság is mind megtaláljuk azokban a falvakban, ahol ezeket valaha viselték.

A családdal hamar összebarátkoztunk, s a háziasszony mindenhová magával vitt. Az első dolog, amivel az utcán találkoztam egy nagyon kedves szokás – ami faluhelyen még nálunk is él –, hogy mindenki mindenkinek köszön, akár ismerik egymást, akár nem. Találkozásuk a nők és a gyerekek ugyanúgy kezet fognak egymással, mint nálunk a férfiak. A boltban, már a

második alkalommal nemcsak azt tudták mit szeretek vásárolni, de a nevemen is szólítottak. A pénztáros nem restelt búcsúzáskor mindenkinek kellemes hétvégét kívánni, akárhányan is vásároltunk. A pék, akinek régi-új háza-műhelye-üzlete egy tető alá épült, s a ház mellett az utcán álló sütőház-kemencéjében minden reggel barna rozskenyér sült, gyakran elbeszélgett velem. Családjukban 1760 óta mindenki pék volt. Itt vásároltam mindig a nemcsak híres, de igen finom schwarzwaldi „Brezel”-t (perecet), ami kelt tésztából készült, szép pirosbarnára süttött sósperec, középső ívében dundira hagyva és késsel behasítva. Ez a szétboruló fehérség a gyönyörűen megsült perecen szinte mosolyog a pékségbe betérőre. Nincs ember aki ellenálljon ennek a csábításnak. Készül itt hagyományos rozskenyér, savanykás ízű feketekenyér, kifli, zsemle, mindenféle cipó, felsorolni sem tudom mindet. Vásároltam náluk kenyérből készült „Bollenhut”-ot is, ami egy kerek, zsemlelányi cipókból formált kenyér. Az itteni társas összefüggésekkel keletkező csemegéje volt. Nem kellett szeletelni, mindenki tört magának egy cipócskát. De ennek a péknek a cukrászdájában ettem életem legfinomabb házi főzésű cseresznye-pálínkával (*Kirschwasser*) ízesített Fekete-erdő tortáját (*Schwarzwälder Kirschtorte*) is, ami nem hasonlít a nálunk hasonló néven kapható süteményre.

A mesterembereknek nagy tisztessége van ezen a vidéken. Az *ácsok* még ma is a száz, vagy több év előtti viseletben járnak dolgozni: kétsoros, fehérgombos kordbársony mellényben, barna kordbársony nadrágban, fehér ingben, fekete nagykarimás kalapban faragják a gerendákat. Ha elvégezték az ipariskolát, ma is sokan közülük vándorútra (*Wanderschaft*) kelnek, nemcsak Németországba, hanem a világ más országaiba is, úgy mint a céhes időkben. A régiről megőrzött szokásjog szerint bárkitől és bárhol, ahová betérnek, ingyen kosztot, kvártélyt kérhetnek. Mielőtt belépnek a házba, versben mondják el az iparosok köszöntőjét és kérésüket. Ezt a verses beköszöntőt mondták már a középkori vándorlegények (*Wandergesellen*) is. A szakmabéli mestereknek kötelességük őket felfogadni, tanítani, szállással, étellel-itallal ellátni. Az elindulásuk után pontosan két év és egy nap múlva kell hazaérniük, ami rendkívüli esemény a családban és a szakmában. Mesterré avatásuk ma is nagy ünnep.

Néhány kilométerrel távolabb, *Wolfach*-ban találjuk a fűvott üvegeiről híres „*Dorotheenhütte*”-ét, vagy ahogy nálunk mondanánk, egy régi üveghutát. Nemcsak az *üvegmúzeum* tárgyaiban gyönyörködhetünk itt, de megnézhetjük azt is, hogyan készülnek az ősi, hagyományos módszerekkel a hutaüvegek, sőt – ha van rá néhány eurónk – magunk is kipróbálhatjuk a mesterség fogásait. Ez az a hely, ahol (a múzeum egyik sarkában) mindig karácsony van. Számatalan szebbnél-szebb üveggömb, figura ejti a látogatót ámulatba. Nem egy *üvegműves*-nemzedék öregbíti az huta hírnevét.

Igen híres foglalkozás erre felé, az *óraművesség*. Schwarzwaldban található a híres „német óra út”, amely mintegy 320 km hosszú. A manapság is élő és virágzó foglalkozás hagyományos és modern termékeit számtalan kisebb-nagyobb múzeumban nézhetik meg erre felé az érdeklődők. A hátukon faladában kakukkos órákat cipelő vándorórások, a „*Junghans*”-ok bejárták szinte egész Európát.

A hentesnél, a „*Metzgerei*”-ban *schwarzwaldi sonkát* vettem, ami olyan kemény, mintha kőből lenne és majdnem fekete a fenyőfa füstjétől. A háziak mutatták meg a fortélyát, hogyan lehet megenni. Először jó éles késsel egy deszkán vékonyra szeletelik, amit aztán 2-3 centiméteres csikokra vágunk és friss rozskenyérré szórva eszik. Kitűnő! A titok a sonkaszeletek vékonyságában rejlik. Én már itthon magyar sonkával, húsos és füstölt szalonnával is kipróbáltam. Eddig ismeretlen ízvilág tárult ki előttem. Tessék kipróbálni! Ha magyar paradicsom és zöldpaprika is kerül hozzá, a világ legfelségesebb étke.

Csodálatos kezűgyességgel, nagy fantáziával dolgoznak a kosárfonók (*Korbmacher*). Itt minden asszony – a háziasszonytól a doktornőig – vesszőből font kosárral jár a boltba. A fűzfa szobrászai szinte mindent el tudnak készíteni, bútort, edényt és dísz tárgyakat. Ha bemelegyünk a kosárboltba, két emeleten csak kosarakat és fonott árut látunk. Nagyon szép, ruszti-kus kiegészítői minden stílusú lakásnak. Messze földről járnak ide kosarat vásárolni, vagy vizik eladni távoli vidékekre is.

Nagy a becsületük a faluban az *önkéntes tűzoltóknak*, akiknek a korábbi időkben szép egyleti hagyományuk van, amit ma is igen nagy előszereettel ápolnak. Versenyeket, találkozót és természetesen tűzoltóbált rendeznek, amelyen mindenki részt vesz, aki a faluban él.

A társasági élet sem unalmas. A háziasszonnyal minden hétfőn este „Kegel” klubba (magyarul, kuglizni) mentünk. A 10–15 idősebb háziasszonyból álló társaság egy régi vendéglő régi kuglizóját bérelte ezekre az estékre. A legalább százéves, fából készült pályához legalább olyan régi fagolyók tartoztak, amit az asszonyok boszorkányos ügyességgel tudtak gurítani. A bábuk fölött látható kakukk veszettül ugrált ki az apró ablakon és egy szarvas forgatta a szemeit, ha valaki mind a kilenc bábút letarolta. A klub vezetője, egyben pénztárosa, Frau Mari minden alkalommal szigorúan beszédte a résztvevőktől a 20 Márkát, a tagsági díjat. Ebből fizették a vendéglősnek a pályabérletet, illetve ebből vettek ajándékot az éppen soron következő születésnapra. A maradék pénz kiegészítve, minden évben elmentek valahová együtt kirándulni. (A születésnap az egyik legnagyobb családi és közösségi ünnep Németországban, névnapot itt nem ünnepelnek. Ezekre aztán – különösen a kerek évfordulókra – meghívnak minden családtagot, barátot és azokat az egyesületeket, amelynek a „Geburtstagskind”, vagyis az ünneplő tagja.) A kuglizó falán fényképek, tablók, trófeák, serlegek, oklevelek lógtak, felidézve a korábbi győzelmeket és a klub életét, eseményeit. Innen tudtam meg, hogy a „mi” klubunkon kívül még két, asszonyokból álló kugli-csapat van, és a férfiaknak is legalább ennyi. Ezek a csapatok aztán gyakran hívják ki egymást versenyre, ilyenkor jó alkalmat találva egy kis sörözésre és „Wienerle” (magyarul virsli) evésre. A győztesek aztán megmérkőzhetnek a szomszéd falubeliekkel vagy benevezhetnek a járási, területi versenyekre is.

Kedden és csütörtökön „asszonytornára” mentünk a falu kultúrházába, amelynek nagyterme egyszerre volt sportcsarnok, színház- és bálterem, mikor mire volt éppen szükség. Ha jó volt az idő gyakran futottunk az erdei gyalogutakon és bicikliztünk a több irányba is rendelkezésre álló kerékpárutakon, sőt egy alkalommal Franciaországba is elmentünk gyalogtúrára. A tornára járók, hasonlóan a kuglisokhoz, tagdíjat fizettek, melynek egy része itt is a terem, a másik része a foglalkozást vezető edző óradíja volt.

A beszélgetések során kiderült, hogy a faluban a miénkhez hasonló öntevékeny klubokon, körökön kívül 19 hivatalosan bejegyzett civil egyesület működik, melyeknek tagsága a nemek, az életkor, a foglalkozás vagy a társadalmi ranglétrán elfoglalt helyek szerint szerveződik. Vannak a nők és a férfiak körében különböző *asztaltársaságok* is. Ezek nem hivatalosan bejegyzett egyesületek, csak hasonló korú, hasonló foglalkozású, hasonló érdeklődési körű emberek társasága. Csupán a beszélgetés, az eszmecsere miatt jönnek össze a hét bizonyos napján, heti, kéthetenkénti, esetleg havi alkalommal. Kicsit olyan, mintha a férj, a feleség kimenőt kapna. Ilyenkor étteremben, kiskocsmában gyűlnek össze. Mindenki magának rendel, aztán egy-két korsó sör, néhány pohár bor, kávé és sütemény mellett töltenek el néhány óracska, jól beszélgetnek, majd fizetnek és hazamennek.

Érdekességként említettem meg azt a szokást, amit kiskocsmákban, vendéglőkben láttam. (Ez nem csak erre a vidékre jellemző.) A sötét közvetlen közelében mindig van egy kerek, masszív, erős fából készült törzsasztal (*Stammtisch*), ami arról ismerhető fel, hogy nincs leterítve. Ez nem udvariatlanság, ez kiváltság. Ide idegen soha, csak a kiválasztottak, a vendéglő törzsvendégei ülhetnek le. Bár maguk is fizetnek mindenért, amit elfogyasztanak, de szinte tulajdonosként viselkednek. Mindenbe beleszólnak, mindenről tudnak, mindenről véleményük van, és rendületlenül politizálnak, vitatkoznak. Ez az a hely, ahol meg lehet tudni hol, mikor, mi történt, mi történik és mi fog történni a faluban. Ez jobb, gyorsabb és hatásosabb mint a rádió. Szólásként járja, hogy egy politikus akkor nyer a választáson, ha a „Stammtisch”-nél ülőket megnyeri magának.

Odaérkezésem után pár héttel mindjárt Advent következett. Az én vendéglátóm, de tudom, az általam ismert többi háziasszony is lázasan készült a karácsonyra. A bejárati ajtókra adventi koszorúk kerültek. A fákat és a házakat a férfiak lámpafüzérekkel díszítették, a gyerekek az ablakokra színes karácsonyi képeket festettek. A szoba asztalára az adventi gyertyák mellé hatalmas festett dobozokba a háziasszonyok aprósüteményeket, „*Weihnachtsbrödel*”-eket kezdtek sütögetni. Azt mondták, nem is igazi a karácsony, ha legalább 10–12 féle süteményből nem lehet választani. Előkerültek a nagymamák régi mézes (*Lebkuchen*), krémes, diós, mandulás, lekváros és mindenfajta süteményeinek receptjei. Cserélgették, sütögették a finomabbnál finomabb apró rágcálnivalókat, melyek minél tovább álltak együtt a dobozban annál puhábbak, aromásabbak és ízesebbek lettek.

Képek a Schwarzwaldi Szabadtéri Múzeumból

A karácsony itt is ugyanolyan eszem-iszom, családlátogató, vendégeskedő ünnep, mint nálunk. Egy dolog hiányzott, a szalancukor és a nálunk szokásos mézeskalács. Ezt itt nem ismerik. Ők a karácsonyfát csak díszekkel, üveggömbökkel, üveg- és szalmafigurákkal, girlandokkal, szalagokkal, gyertyával vagy színes lámpafüzérrel díszítik. Szokás így karácsony előtt az is, hogy a falu több egyesülete, „Verein”-ja körbejárja a házakat és jótékony célra pénzdómant gyűjt. Erre mindenkinek illik valamennyit szólni.

Újév után a *Három Királyok* ünnepén, a gyerekek a katolikus pap kíséretében mennek kántálni és pénzt gyűjtenek. Az összegyűjtött pénzt mindig olyan jótékony célra használják fel, amit az egyházi tanács már jó előre elhatároz. A gyerekek jelmezei Gáspárt, Menyhértet és Boldizsárt keltik életre. Verseket mondanak, énekelnek, a pap pedig megszenteli a házat. A háziak az ajtó előtt nézik végig a szertartást, majd a ház kapujának homlokfájára a pap krétával felírja a napkeleti királyok nevének kezdőbetűit és az évszámot: 19–C+M+B–97.

Ugyanezen a napon kiáltják ki a farsangot is, ami Németországban az „ötödik évszak” (*Die fünfte Jahreszeit*), a bolondok és a bolondozás idejének kezdetét jelenti. És elkezdődik a farsang, vagy ahogy itt mondják a „Fasnet”. Az egész szokás – hasonlóan a mi farsangi hagyományainkhoz – a tél elűzését szimbolizálja és ebben a formájában csak Közép- és Dél-Németország, illetve Svájc és Elzász németek lakta katolikus vidékein terjedt el. S bár az evangélikusok maguk nem tartják a farsangot, – a vallási különbözőség eltűnése miatt – a mulatságból azért ők is szívesen kiveszik a részüket. Ha saját helységükben nincs ilyen rendezvény, elmennek a szomszéd városba.

A hamvazó szerdáiig tartó időszakban „Narrenfest”-ket tartanak („Narr” = udvari bolond, bohóc; „narren” = bolonddá tesz, ugrat). A hangulat farsang utolsó hetében éri el tetőfokát, amely egyben az ünnepegsorozat fináléja, s a „schmutzig” (koszos, piszkos) csütörtökön kezdődik. Az emberek ilyenkor jelmezt öltenek a nagyszülőktől a csecsemőig. „Narri? – Narro!” – hangzik városzerte a kiáltás, ami körülbelül annyit tesz: „Bolond vagy? – Bolond vagyok!” Ezt kiabálják az emberek köszönés helyett unos-untalan, amitől mindenki vidám lesz és önfeloldatlan bolondozik naphosszat. Szórakoznak, mulatnak, jelmezes felvonulásokat rendeznek, melyre meghívják az egész várost és a környékbeliakat. Bezárnak a boltok és csak a legszükségesebb munkákat látják el. Vannak városi, területi, sőt tartományi találkozók (*Narrentreffen*), amelyeket minden évben más helység rendez meg. Ezek rendezési joga nagy kiváltság, éveket várnak, hogy egy-egy város sorra kerülhessen. A tartományi televízióban helyszíni közvetítések és összefoglalók mutatják be a pompásabbnál pompásabb felvonulásokat, műsorokat és bálakat. Ilyenkor alkalmi újságokat (*Narrenblatt*) is megjelentetnek, melyek kifigurázzák, nevetségessé teszik azokat, akik megérdemlik, a polgármestertől a legegyszerűbb polgárig. A farsang végét a húshagyó kedd zárja, amikor éjfélkor a „boszorkányok égetésére” kerül sor. Ezután minden elcsendesedik és az idő visszazökken eredeti kerékvágásába. Hamvazószerdán hajnalban mindenki templomba megy és következik a húsvétig tartó nagyobbított időszaka.

Az egész hetes programot már az előző farsang végén elkezd szervezni a „Narrenrat” (a bolondtanács), akinek egész évben az „dolga”, hogy a farsang minél érdekesebb, mulatságosabb, vidámabb és eseményekben gazdagabb legyen. A tanács másik igen fontos feladata, hogy egész évben összefogja és koordinálja a helység „Narren”-egyesületeit. A farsang ceremóniamestere a „Zunftmeister” (céhmester), akit két évre választanak a „Narren”-egyesületek (*Narrengruppe*) tagjai.

A farsangi felvonulások csoportjai, nemcsak a farsang idejére állnak össze, hanem egész évben működő hivatalosan bejegyzett civil szervezetek, amelyek saját tradicionális és egyéni stílusukat ápolják. Az egyesületek maszkjaik szerint több nagy csoportba tartoznak. Ezek közül a leggyakrabban visszatérők a „Hansele”-k (vidám maszkosok), és a „Hexe”-k (boszorkányok, vagy rémítő maszkosok). Hogy hol melyik figura alakult ki, azt a helyi adottságok – pl. foglalkozások, mondák, hiedelmek stb. – határozzák meg. Az egyes csoportokra jellemző maskarák (Häs), alapjukat tekintve hasonlóak, de egyesületenként változnak és éppen ezért összetéveszthetetlenek. A „narren” egyesülethez való tartozás egyben életfilozófia, szokásrend, családi hagyomány és magatartásforma is. Ide bekerülni nagy megtiszteltetés, kiváltság. Sokan éveig várnak, hogy kiérdemeljék. Vannak olyan csoportok, akik már évek óta működnek, de hivatalos egyesületet nem tudnak alakítani, mert nem veszik fel őket a „céhbe”, csak, ha bizonyos erkölcsi és egyéb követelményeknek megfelelnek. Ugyanis az egyesületi hi-

erarchiában ezek a „Narrengruppe”-k céheket, un. „Narrenzunft”-okat alkotnak, amelyek bekapcsolódhatnak a járási, tartományi szintű egyesületekbe is.

Az idegen földön járó embert először mindig a táj szépsége ragadja meg. A rétek itt valóságosan is mindig zöldebbek, mint máshol, mert a hegyek között az éghajlat párásabb. A harmat csak délelőtt 11 óra körül szárad fel, s a naplemente után nem sokkal le is száll. De nem csak az alacsonyan szálló felhők, az idilli környezetben csörgedező patakok és a zöld rétek látványa ragadja meg a szemlélődőt. Az itteni emberek rend és tisztaság-szeretete is figyelemre méltó. A portákat gyönyörű rendben tartják, az istállók mellett még a trágyadombon is szinte glédában állnak a szalmaszálak. Az utca, az udvar felseperve, a házak oldalán akkurátusan felrakott, felhasogatott fahasábok várják a hideg időt. Nagyon tetszett nekem, hogy a kereskedők, boltosok, vendéglősök is minden reggel tisztára söpörték üzletük előtt a járdát és az utat. Rendben tartják az utsaléi árkokat, nincsenek szeméthegeyek a falu végén és az erdők szélén. (Elárulom azért azt is, hogy aki elhanyagolná környezetét, nem söpörné a járdát, bizony kemény pénzbírságot fizetne.) Kedves figyelmesség, szokás itt és egész Németországban, hogy a falu, város helységnevé-táblája alá mindig kiírják, mely napokon, hány órakor van mise, istentisztelet. A magántulajdont nagy tiszteletben tartják. Egymás földjére, legelőjére nem mennek. Régi szokásjog azonban, hogy október elejétől, a betakarítások után kihirdetik a szabad legeltetést. Ez azt jelenti, hogy a juhokat ráhajthatják a földekre, hogy azok összeszedjék még azt, ami kinn maradt.

A tavasz a virágok őszi tartó ünnepét hozta a faluban és a környező kisvárosokban is. Tálakban és cserepekben, hordókban és faládákban, házak ablakában és erkélyeken, és minden elképzelhető helyen a legkülönfélébb csüngő, álló és futó növények pompáztak. Mindez nyárra csodálatos virágözönné vált. A házak tulajdonosai, lakói egymással versenyezve ültették és gondozták kertnyi, vagy csak néhány cserépyi gazdaságukat. S ugyanezt tette a helyi önkormányzat is az utcákon, parkokban elhelyezett kőtálakban, a hidak korlátján, a város régi kútjainál a helybeliek és az idelátogatók gyönyörűségére. Egy újságban olvastam, hogy a német polgárok (az agastyánt és a csecsemőket is beleszámitva) naponta, átlag egy teljes órát foglalkoznak hobbiból növények öntözésével és gondozásával.

A schwarzwaldi házak különösen megragadtak az emlékezetemben. Nemcsak a korábban említett virágzuhatagok és a tisztaság, a rend, hanem a házak formája, kora miatt is. Sokat láthatunk a faluban és a környéken a jellegzetes faszerkezetű (fachwerk-es), nagy tetős házakból, s nem ritkák errefelé a százévesnél öregebbek sem. A Fekete-erdő hegyoldalakra épített háza-ira jellemző, hogy mindent egy tető alá építettek: a lakóházat, az istállót, a magtárat és a szénatárolót is. A szénpadlásra a ház hátuljáról, a domboldalról egy megrakott szénásszekérrel is be lehetett hajtani, sőt meg is lehetett benne fordulni. A szénatároló mindig az istálló felett volt, hogy télen a nagy hóban ki se kelljen menni a házból, csak egyszerűen leszórták egy lyukon az állatok számára. Nem egy ilyen házban jártam magam is, ahol a család még ma is a nemzedékről-nemzedékre örökölt régi bútorok között lakik, számomra megfjejthetetlen ötletességgel ötvözve a modern technika minden vívmányával. (Pl. a régi festett ruhásszekrényben helyezik el a televíziót és a hifi-tornyot. Ha nézni akarják, kitarják az ajtókat, ha nem, bezárják az öreg szekrényt.) Sok errefelé a műemlékház, melynek tulajdonosai az épületek karbantartására, illetve azok helyreállítására vissza nem térítendő állami támogatást is igénybe vehetnek. Ezek a látványosságok messze földről idecsalogatják a vendégeket. Szívesen keresik fel – különösen a kisgyermekes családok – a schwarzwaldi üdülőhelyeket, falusi vendégházakat is. A magánházak kiadó szobáit, a nyaralókat legtöbbször már karácsonykor lefoglalják. Ezért talán mondanom sem kell, hogy az itt élők az idegenforgalomból egészítik ki a keresetüket. Nem is rosszul.

Azt gondolom az eddigiekből is kiderült, hogy mennyire szeretnek szórakozni, kellemesen eltölteni a szabadidejüket az általam megismert emberek. Imádták a jó társaságot, minél sűrűbb volt a tömeg, annál jobban érezték magukat. Ennél csak azokat az alkalmakat szerették jobban, ahol enni is lehetett. Ezért gyakran rendeztek kerti-partikat, ahol pácolt, fűszerezett húsokat és a legkülönfélébb kolbászokat sütöttek a faszénparázson. Hozzá jófajta söröket ittak. Igen kedvelt errefelé a kissé zavarosnak tűnő „Weizenbier”, amit citrommal ittak, a kis-üstön főzött pálinka (Schnaps), amelyet a parasztok (állami engedéllyel) maguk főznek, maguk palackoznak és saját vinyettájukkal felcímkézett üvegekben árulnak. Ezen a vidéken igen jól és ízesen főznek a házaknál és a vendéglőkben is. Kedvelik a térszaféléket szószos, mártá-

szos húsokkal. E táj különlegessége a „Pfefferling” nevű gomba, amit az itt lakók maguk gyűjtenek az erdőben. Itt is terem a fehér aranynek nevezett királyi zöldségféle, a spárga, kimondottan ínycsekk számára, melynek szezonja a május. Ilyenkor minden vendéglő étlapján ott szerepel a spárgafélék legkülönbözőbb változata. Számomra kedves szokás volt, hogy déltől, délután két óráig „megállt” az élet. Mindenki, aki csak tehetett sietett haza ebédelni, aztán mielőtt visszatértek a munkába, frissen főzött „hosszú” kávé és sütemény (Kaffe und Kuchen) következett, lehetőleg mindkettő habos. S mindezt tették olyan önfeledt örömmel és nyugalommal, hogy az ember maga is kedvet kapott hozzá

Érdekes hely volt a piac, ami hasonlít is, meg nem is a mi piacainkra. Hasonlít, hiszen itt is mindent lehet kapni, de különbözik, mert a város által készítettet, a házak, terek stílusához illeszkedően, szépen ácsolt, színes sátorlapokkal fedett standokon árulnak, s a földre semmit nem lehet tenni. Amikor pedig a piac véget ért, mindenki összetakarított maga után, s negyedórával a piac után nyoma sem volt annak, hogy ott előtte sajtot, túrót, zöldséget, virágot vagy bármit árultak volna. Egy ilyen piacon találkoztam olyan parasztszonyokkal, akik alkalomszerűen összeálltak és házi készítésű tejtermékeket, befőtteket, lekvárokat, gyümölcsöket, sonkát, kolbászt, hurkát árultak. Otthon nagy tálakban kora reggel bedagasztottak egy folyós kelt tésztát, amit aztán a piacon tölcsérbe töltve, forró olajba csurgattak és kisütötték. A csiga alakú tésztát vaníliás cukorral megszórvva árulták. Kéthetente, havonta minden helységben bolhapiacot (*Flohmarkt*), vagy kismama-csereberelőt tartottak, ahol a házban fölöslegessé vált dolgokat, gyerekek által kinőtt holmikat adták-vették és cserélték.

A falusi esték unalmát a hét több napján is, de hétvégén mindenképpen megrendezett baráti találkozók, falusi mulatságok, úgynevezett „*Heimatabend*”-ek (talán honi vagy hazai estéknek lehetne fordítani) színesítették. Ezek programján leggyakrabban a falu *fúvószenekara*, *táncsoportja* vagy *színjátszó köre* szerepelt. Az előadások hétvégén közös *énekléssel*, *táncmulatsággal* értek véget. De rendeztek kisebb mulatságokat a vendéglőkben, kiskocsmákban is, vagy éppen az evangélikus közösségi házban. A hosszú lócákon egymásba karolva, jobbra-balra dülöngélve hajnalig énekeltek, táncoltak, ki-ki kora és vérmérséklete szerint.

Alig van ezen a vidéken olyan kis helység, amelynek ne lenne fúvószenekara (*Trachtenkapelle*). Természetesen a mi falunkban is nagy múlttal rendelkező zenekar működött. Repertoárjukon a helyi népzene túl klasszikusok és más népszerű művek is szerepeltek. Hangversenyeket adtak és zenekari találkozókra jártak. Először karácsony este találkoztam velük, amikor a falu központjában felállított zenepavilonban karácsonyesti hangversenyt adtak a csipős hidegben. Majd odafagyott az ujjuk a hangszerekhez, de olyan szívből fújták, hogy senki nem akart elmenni, pedig a hóban topogó közönségnek sem volt melege.

A színjátszók nemcsak felelevenítették a népszínművekben igen gazdag német irodalom e kincsházának darabjait, de mindezt még a saját dialektusukban, (tájszólásukban) tették. A schwarzwaldi falvak lakói (de általában a német emberek) igen büszkéek tájszólásukra, és a sajátjukat tartják a legszebbnek. (A többiekét éppen ezért nem sokra tartják, akár ki is csúfolják egymást, de ezt senki nem veszi zokon. Jókat nevetnek rajta.) Ez a büszkeség nem véletlen, hiszen a német államszövetség sok-sok apró népe csak viseletében, zenéjében, nyelvében, a dialektusában őrizhette meg eredeti identitását. S ahogy tapasztaltam, ezt meg is tette. Hogy mennyire volt ez náluk tudatos és mennyire ösztönös, nem tudom megítélni, mindenesetre ma is ebben különböznek egymástól legszívesebben. Például, ha az állami televízióban észak-német dialektusban beszélnek, a képernyő alján megjelenik a német fordítás. Az iskolában ugyan az irodalmi németet (Hochdeutsch) tanítják, ám ahogy kilépnek az iskola kapuján, tanár, diák egyszerre vált át a helyi dialektusra. Egy alkalommal a házunkba mesteremberek jöttek. Mint messziről jött idegennel, velem is szóba elegyedtek. Beszélgettünk erről-arról, hálások voltak és dicsértek, milyen jól beszélem a nyelvüket. Én meg szabadkoztam, s elpanaszoltam, hogy nem elég a hiányos nyelvtudásom, még az itteni dialektust is külön meg kell tanulnom, vagyis egyszerre két nyelvet. A szobafestő elmosolyodott és azt mondta büszkén: „*Tudja, Frau Halmi, nálunk németeknél az úgy van, hogy a falu templomán (vagyis a falu közepén) túl már más dialektust beszélnek.*”

A nyár a nagy hagyományörző találkozók ideje. Egynek magam is résztvevője lehettem. A négynapos rendezvény a baden-württembergi tartomány honismereti és hagyományápoló egyesületeinek 22. alkalommal megrendezett területi találkozója volt, melyet ez alkalommal

egy közeli (Unterharmersbach nevű) városkának hivatalosan bejegyzett „Heimat und Volksleben” egyesülete rendezett. Hatvan, a népszokások és hagyományok különböző formáit őrző egyesület hozta el erre az alkalomra zenekarát, népviselet-őrző csoportját és táncosait, lovas bandériumát és régi egyenruhába öltözött polgári egyesületét. De felvonultak Svájc és Franciaország németajkú területeinek hagyományörző egyesületei is. Zászlóforgatók lengettek nemzetiszínű lobogóikat, szénát hordó tehénszekér mellett jött a mezőről hazatérő parasztházaspár a gyerekeivel, kosárból kínálva a „madárlátta” „Schmalzbrot”-ot, a zsíros kenyeret és a pálinkát az út szélén álló nézőknek. Aztán jöttek a hosszú farönköket szállító szekerek a vastagpatájú lovakkal, a XVIII-XIX. századi viseletekbe öltözött, puskás polgárok, bányászok és vadászok. A többnapos programban szerepelt a helyi háborús emlékmű koszorúzása, a hősökre való emlékezés, a felvonuló zenekarok hangversenye, tánccsoportok bemutatója, közös ebéd, vidám táncest és baráti találkozó is. Az ünnepségre hazajöttek a városkából elszármazott rokonok, eljöttek a közeli helységek lakói és a távoli vidékekről idelátogató idegenek is.

Búcsúzóul még az ősz is tartogatott szép eseményeket számomra. Ahogy a protestánsoknál szokás, errefele is mindenki elvitte a templomba az ősz legszebb gyümölcseit, hogy köszönetet mondjon a termésért. Ezt hívják itt „Erntedankfest”-nek. Csodálatos volt a színes-illatos csendélet az Úr asztala előtt. A házak ajtajánál, a lépcsőkön, ablakokban is megjelentek a gyönyörű sárgára érett tökök, melyeknek vigyorgó pofájában a csendes őszi estéken halványan libegett a gyertyák fénye. Az ovisok és a kisiskolások lázas munkával készített lámpásokat, (Laterne-eket), és Szent Martin napján ezekkel világítva, énekelve járták végig a falut. A felnőttek kiálltak a házak elé és édességgel, apró ajándékkal kedveskedtek a gyerekeknek

*

Most visszagondolva, ha egy mondatban foglalhatnám össze az élményeim: azt kellene mondanom, hogy jó volt polgárnak lenni Németországban. Végül engedtessek meg nekem, hogy egy apró élménnyel fejezzem be a beszámolót. A falu evangélikus egyházközségének tagjai gyakran rendeztek más falvakkal közösen kórustalálkozókat, összejöveteleket. Kedves emlék maradt számomra az a felirat, amelyet egy ilyen rendezvény alkalmával helyeztek el a templom falára. Talán nem érdemtelen elgondolkodni rajta. Így szól: „Die Menschen bleiben einsam, wenn sie statt Brücken Wände bauen.” – „Az emberek egyedül maradnak, ha hidak helyett falakat építenek.”

Halminé Bartó Anna

Hagyománytisztelet Hollandiában

Másfél évtizede elmúlt, hogy első alkalommal jártam Hollandiában a Jászapáti Néptánc-csoport meghívott kísérelőjeként. Az addig álomnak hitt lehetőség megvalósult, de a valóság még sokkal szebb volt, hiszen beszélhettem az emberekkel, ismerkedhettem szokásaikkal, életükkel.

Az akkor megismert település Oodorn és Exloo. Szállásadóim Exlooban laktak, amely 4 kilométerrel volt Oodorntól, ahol a Nemzetközi Néptáncfesztivált rendezték. A szervezés kifogástalan volt. Érdeklődésemre elmondták, minden programot egy évvel előbb előkészítenek, hogy kevesebb lehetőség legyen a hibákra. Szállásadóim, egy idősebb házaspár – Wiebe Prakken és Reimke Prakken – a rendezvényt támogatva ellenszolgáltatás nélkül láttak vendégül. Az ott töltött egy hét alatt megismerkedtem velük és barátaikkal.

Kölcsönös szimpátia alapján aztán több alkalommal meghívtak magukhoz, aminek nagyon örültem, hiszen érdekelt életük, kultúrájuk. Exloo, ahol ismerőseim laktak Hollandia keleti részén van, kb. 50 kilométerre Németországtól. A kis településen itt is ugyanúgy ismerik az emberek egymást, mint a mi falvainkban.

Egy alkalommal tulipánnyílás idején jártam itt. Bár a tél a tenger hatására nem olyan hideg, mint nálunk, a tavaszt ők is nagyon várják. Csodálatos falunapot rendeztek, 1998-at írtunk ekkor. A település főutcáján voltak sátrak és más építmények. Szinte egy múzeum kelt életre, ko-